

I. М. Алексеева

Правова освіта та правове виховання провізорів у контексті демократизації суспільства та європейських стандартів освіти в Україні

Запорізький державний медичний університет

Ключові слова: правова освіта,
правове виховання, провізор.

З метою визначення невідкладної потреби в наукових прикладних розробках щодо вдосконалення правової освіти та правового виховання у вищих навчальних закладах фармацевтичного та медичного профілів вивчили стан такими методами, як спостереження, порівняння, аналіз і синтез, визначення, опис та інтерпретація. Встановили, що основним специфічним джерелом правової освіти і правового виховання має бути чинне законодавство та міжнародно-правові акти, котрі ратифіковані Верховною Радою, що за своєю суттю та соціальним призначенням є загальним інструментом регулювання як загальносуспільних, так і професійних відносин. Це свідчить, що держава повинна прагнути, щоб ця категорія фахівців була не тільки високопрофесійною, але і високоморальною, висококультурною та правосвідомою.

Правовое образование и правовое воспитание провизоров в контексте демократизации общества и европейских стандартов образования в Украине

I. M. Алексеева

С целью определения неотложной потребности в научных прикладных разработках по совершенствованию правового образования и правового воспитания в высших учебных заведениях фармацевтического и медицинского профиля изучено состояние такими методами, как наблюдение, сравнение, анализ и синтез, определение, описание и интерпретация. Установлено, что основным специфическим источником правового образования и правового воспитания должно быть действующее законодательство и международно-правовые акты, ратифицированные Верховной Радой, которая по своей сути и социальному назначению является общим инструментом регулирования как общегражданских, так и профессиональных отношений. Это свидетельствует о том, что государство должно стремиться, чтобы эта категория специалистов была не только высокопрофессиональной, но и высоконравственной, высококультурной, правосознательной.

Ключевые слова: правовое образование, правовое воспитание, провизор.

Актуальные вопросы фармацевтической и медицинской науки и практики. – 2015. – № 1 (17). – С. 96–100

Legal education of pharmacists in a context of society democratization and the European standards of education in Ukraine

I. M. Aliksieieva

Aim. In order to determine the urgent need for scientific applied research to improve legal education and legal education in higher educational institutions of the pharmaceutical and medical profile conditions have been explored by such methods as observation, comparison, analysis and synthesis, identification, description and interpretation.

Methods and results. It has been established that the main source of specific legal education must be current legislation and international instruments ratified by the Ukrainian parliament – the Verkhovna Rada, which is common tool of general civil and professional relationships regulation.

Conclusion. This suggests that state government should strive to keep this professional category not only highly professional, but also highly moral, highly cultured and the right conscious.

Key words: Pharmacy legislation, Pharmacy Education, Pharmacists.

Current issues in pharmacy and medicine: science and practice 2015; № 1 (17): 96–100

Україна як суверенна держава задекларувала свій демократичний, європейський напрям розвитку. Зважаючи на особливості попереднього історичного періоду нашого суспільства, така зміна вектора політичного розвитку потребує широкого спектра політичних, соціальних та економічних реформ. Незважаючи на двадцятирічний період незалежності, розбудову України як демократичної, правової, соціальної, економічно розвиненої держави, яка б посідала гідне місце у світі, не можна вважати завершеною. Саме тому найближчим завданням для України залишається організація нового суспільства. Це зумовлює першочергову необхідність формування людини з новими моральними цінностями та світоглядом, яка здатна адекватно сприймати вимоги

сучасності та, що не менш важливо, своїми свідомими та активними діями втілювати їх у життя.

Чільне місце в цьому питанні посідає вища освіта, формуючи майбутнього фахівця нової економіки та члена нової еліти українського суспільства.

Питання правової освіти студентської молоді досліджували С.В. Богачов (право), М.І. Городиський, Д.Ю. Грубіч, Я.В. Кічук (педагогіка) та інші.

Питанню виховання, правового виховання та правової культури студентства приділяли увагу К.В. Дубич, В.М. Ільїна, Л.О. Мацук, В.Н. Туренко, А.В. Ржевська, М.П. Щербань (педагогіка), Н.В. Скотна (філософія), І.О. Сохан (психологія), Н.Ю. Коваленко, О.С. Дьоміна, М.Й. Штангрет (право) та інші.

Важливо, що переважна більшість наукових напрацювань присвячена питанням фізичного, трудового, економічного, музичного, соціального, поліетичного, поліхудожнього, полікультурного виховання тощо. Водночас, у доступних джерелах фахової інформації ми не виявили наукові розробки щодо правової освіти та правового виховання студентів-фармацевтів.

Отже, вважаємо доцільним дослідження специфіки правової освіти та правового виховання студентів-фармацевтів у вищих навчальних закладах.

Мета роботи

Науково-теоретичне дослідження та обґрунтування суспільного значення і мотивації щодо правової освіти на кафедрах фармацевтичного профілю в умовах університету.

Матеріали і методи дослідження

Дослідження базується на аналізі академічних видань і монографій із теорії держави та права, філософії, психології, юридичної психології, а також авторські наукові дослідження та фахові публікації з питань сучасного стану правової освіти, правового виховання та правової культури студентської молоді в Україні.

Результати та їх обговорення

Людина, суспільство і держава – три взаємопов'язані природно-суспільно-історичні феномени, поява та розвиток яких зумовлені об'єктивними, природними закономірностями. Кожна з цих інституцій суспільного життя перебуває в постійній динаміці та взаємозв'язку. Чільне місце в цій взаємодії посідає людина з її природними правами та інтересами. Але це не означає, що вона повинна бути пасивним споживачем благ, які створюють суспільство та держава. Передумовою вдосконалення суспільства та держави як основи комфортного, щасливого існування людини є постійний розвиток і вдосконалення її самої (фізичний, моральний, духовний, гуманітарний, професійний тощо) та активний вплив на суспільні й державні процеси.

Правова свідомість особи (індивідуальна свідомість) проявляється в низці взаємопов'язаних компонентів:

- 1) знання про право як регулятор суспільних відносин;
- 2) уявлення про власні права і свободи, обов'язки, відповідальність, а також види діяльності, регульовані правом;
- 3) ставлення до правових явищ (права загалом, вимог конкретних норм права, юридичних установ і їхньої діяльності тощо);
- 4) установки на здійснення юридично значущих дій [1].

Правосвідомість не тільки показує у правових категоріях дійсність, але й спрямовує суб'єктів права на певні зміни у правовому середовищі, прогнозує і моделює їх. Від рівня, якості, характеру, змісту правосвідомості здебільшого залежить те, якою буде поведінка людини в суспільстві – правомірною, соціально корисною чи неправомірною, соціально шкідливою і небезпечною.

Засвоєння людьми законів, правових знань і вимог, що визначають міру можливої і належної поведінки, усвідомлення своїх прав і соціально прийнятних способів їх реалізації, а також розуміння складних правових взаємин між різними людьми, їх групами і соціальними інститутами відбувається у процесі правової соціалізації. Її підсумком на особистісному рівні є виникнення індивідуальної правосвідомості – системи знань, оцінок і уявлень про правопорядок суспільства, а також установок правозастосовної поведінки [2].

Інститутами формування правосвідомості є сім'я, школа, вищі навчальні заклади, соціальні групи, трудові колективи, засоби масової інформації.

Однак, як зауважує І. Голосніченко, побудова самої правової держави без поліпшення правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян України неможлива. У такому контексті великого значення набувають саме правове виховання та правова освіта громадян [3].

Від рівня організації правової освіти й виховання населення країни, на думку В.Г. Бондаревського, залежить правова культура, що є фундаментом нового суспільства України, адже громадяни – єдиний чинник, котрий здатний утворювати державу і визначати правопорядок, приводячи в дію Конституцію України і законодавство [4].

На жаль, сучасний стан правової свідомості та правової культури нашого суспільства далекий від бажаного та суттєво відстає від європейських стандартів. Як зазначають В. Головченко й А. Потьомкін, маємо гостру проблему нігілістичного ставлення громадян до права і правових цінностей, які вони охороняють; відбувається зниження рівня правової свідомості української молоді, відкрита неповага до людей, незалежно від їхнього віку або соціального статусу, що призводить до порушення не тільки дисципліни, але й прав і свобод людини і громадянина, а також до збільшення бездуховності, особливо серед молоді. У такій ситуації без цілеспрямованого виховання (у тому числі правового) держава обійтись не може [5].

Висловлюючи аналогічну позицію, Т. Ярошевська констатує: більшість молодих людей, закінчуючи вищі технічні навчальні заклади, стають фахівцями, але не знають своїх прав. Автор вважає освіту базовою умовою європейської інтеграції України. Важливий чинник входження національної системи освіти до спільного європейського простору – приєднання до Болонського процесу, стандарти якого спрямовані на підготовку кваліфікованого фахівця, котрий конкурентноздатний на ринку праці, компетентний, відповідальний і який ставить собі за мету професійне зростання [6].

На думку Л. Горбунової, молоді люди часто припускаються помилок у поведінці, здійснюють невинуваті вчинки, бо не знають, як правильно чинити у тій чи іншій ситуації [7].

Оцінюючи нинішній рівень правової культури українського суспільства, яка є частиною загальної культури та одним із головних показників рівня його

розвитку, А. Кутиркін відзначає, що вона перебуває лише на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності зі становлення й активного розвитку [8].

Громадський порядок як основа соціального добробуту породжується загальною культурою людей, що включає їхню політичну, економічну, правову, моральну культуру. Культура формується через виховання й освіту, зокрема правову.

Виправлення ситуації О. Костенко вбачає в запровадженні нової концепції правового виховання людей – формування у них правової культури, для якої властива узгодженість волі та свідомості з природними законами суспільного життя (законами природного права). Розв'язання цього завдання потребує посилення виховної ролі правової освіти, спрямованої на формування високого рівня правової культури суспільства загалом і кожного її члена зокрема. Суттєвого значення набуває правове виховання студентів як тієї частини молоді, яка стоїть на порозі дорослого життя, де потрібно самостійно нести відповідальність за власні рішення та дії. Студент, майбутній фахівець, уже у вищому навчальному закладі має бути зорієнтований (поряд з одержанням професійних знань і практичних навичок) на становлення правового мислення. Правове виховання студентів повинно організовуватися на високому рівні і стати продовженням виховання, котре розпочинається ще у сім'ях, дошкільних закладах, школах. Це передусім має забезпечити правомірну поведінку в конкретних ситуаціях, у яких вони з великою ймовірністю можуть опинитись у майбутньому, і сприяти подоланню труднощів. Молодь повинна знати, як себе поводити у тих чи інших ситуаціях і не припускати помилок [9].

Як вважає Н.Ю. Коваленко, правове виховання студентів має передбачати не тільки формування законослухняних громадян, але й активних учасників побудови правової держави та громадянського суспільства, що потребує забезпечення студентів інформацією щодо чинного законодавства і практики його застосування, ефективної профілактики правопорушень, які виникають на ґрунті правового нігілізму, цинізму й аморальності, формування в них правової культури європейського типу, яка дасть змогу інтегруватись у європейський і світовий правовий простір [10].

У процесі освітньої діяльності потрібно прагнути досягти передусім загальної мети правового виховання – формування правової культури осіб, які навчаються, шляхом поступового накопичення правових знань, формування правових переконань, установок і навичок правомірної та соціально активної правової поведінки, що прийнятна в суспільстві. Це можливо, якщо дотримуватись таких важливих умов:

1) правове виховання має бути конкретним: базуватись на системі заходів спрямованого впливу на суб'єктів із чітко визначеною кінцевою метою та можливостями контролю;

2) правове виховання повинно бути єдиним: базу-

ватись на єдиній системі правових курсів у структурі національної освіти, з єдиною базовою програмою;

3) правове виховання повинне мати дієвий характер: стати пріоритетним напрямом державної діяльності, маючи на меті формування правосвідомості та навичок правомірної поведінки як основи загального та індивідуального рівня культури.

Крім загальної мети освітньої діяльності, О.І. Деменко вважає за необхідне визначити безпосередні завдання правової освіти:

1) формування системи знань із питань загальної теорії держави та права у прямому зв'язку з реаліями сучасності, актуальними проблемами цих національних інституцій;

2) формування поваги до своєї держави, а також права і законності в міжнародно визнаних аспектах;

3) прищеплення навичок правомірної поведінки як обов'язкової і загальної;

4) виховання активної громадянської позиції, нетерпимості до будь-яких правопорушень;

5) формування потреби й умінь активно захищати в установленому законом порядку як власні інтереси та права, так і інших осіб, а також громадських і державних організацій, установ, підприємств.

Для їх розв'язання автор пропонує:

1) у Законі України «Про вищу освіту» передбачити обов'язковість правової освіти студентства за двома напрямками: основи конституційного права України та трудового права, а також основи правових знань за майбутньою галуззю фахової діяльності;

2) розробити державну та регіональні програми правового виховання та підвищення правової свідомості студентів;

3) скоординувати на загальнодержавному рівні роботу зі створення та функціонування юридичних клінік і студентських правових клубів (особливо при вищих навчальних закладах неюридичного спрямування) [11].

На нашу думку, особливістю правового виховання повинен бути його тісний зв'язок із державною політикою, яка будується на системі загальнообов'язкових норм, що визначають, перш за все, основоположні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, а також принципи побудови та механізм держави.

Основним специфічним джерелом правової освіти й правового виховання має бути чинне законодавство та міжнародно-правові акти, котрі ратифіковані Верховною Радою, що за своєю суттю та соціальним призначенням є загальним інструментом регулювання як загальносуспільних, так і професійних відносин.

Щодо галузі охорони здоров'я, як вважають Я. Радиш та Н. Мезенцева, формуванню високого рівня правової культури та правової свідомості сприятимуть утвердження в Україні базових загальнолюдських цінностей, упровадження державної політики, в основу якої мають бути покладені права і свободи людини як найвищої суспільної цінності, всебічний захист прав та інтересів

особи, формування системи правової освіти та правового виховання населення, створення умов для правової самоосвіти громадян [12].

Особлива увага в питанні правової освіти та правового виховання студентів-фармацевтів, на нашу думку, зумовлена їхнім майбутнім професійним статусом – фахівців галузі охорони здоров'я, які знаходяться в найбільш тісному соціальному зв'язку з людиною і безпосередньо відповідальні за найбільшу цінність суспільства – здоров'я людини. Ця фахова належність об'єктивно передбачає найбільшу довіру в суспільстві та високу соціальну відповідальність за результати і наслідки їхньої діяльності. Зважаючи на це, держава повинна прагнути, аби ця категорія фахівців була не тільки високопрофесійною, але й високоморальною, висококультурною та правосвідомою.

Висновки

1. Формування України як демократичної, правової, соціальної держави в нормоване Конституцією та чинним національним законодавством із питань європейської інтеграції, а отже є обов'язковим до виконання.

Зasadничою умовою досягнення цих ідеалів є формування особистості з високим рівнем правової свідомості та правової культури, що вирішуватиметься тільки у процесі цілеспрямованої, єдиної, системної та науково обгрунтованої правової освіти, котра поєднана з правовим вихованням.

Формувати свідомість громадянина України в сучасних умовах означає готувати його до участі в реформуванні суспільства та життя в оновленому суспільстві.

2. Загальна мотивація особи, громадянина до правової освіти зумовлена такими факторами, як поглиблен-

ня політичної й економічної міжнародної інтеграції, доволі складні господарські та соціальні зв'язки на національному рівні, вимоги державних професійно-кваліфікаційних стандартів, формування потреби й уміння активно захищати в установленому законом порядку інтереси і права як власні, так і інших учасників суспільних відносин.

3. Першочергової уваги потребує правове виховання студентської молоді, що зумовлене такими факторами: ця категорія молоді є відносно самостійним, доволі численним соціальним суб'єктом, носієм групової правосвідомості; правосвідомість студентської молоді великою мірою зумовлює режим і стан законності та правопорядку в суспільстві; студентство, на відміну від інших соціальних груп, швидше опановує нові знання, професії та спеціальності, що необхідні в умовах трансформації суспільства; воно є головним носієм інтелектуального та фізичного потенціалу нації, а також єдиним джерелом поповнення високопрофесійних трудових ресурсів держави.

4. Загальні вимоги до правової освіти щодо студентів фармацевтичного профілю підвищуються з огляду на особливу соціальну значущість професії працівника галузі охорони здоров'я, якому люди довіряють свою найбільшу цінність – життя та здоров'я. Фахова специфіка потребує відповідних методичних і змістових підходів до організації правової освіти і виховання.

Звичайно, повинно йтися не про професійні знання юриста, а про формування високих чеснот і професіоналізму працівника галузі охорони здоров'я на основі високої правосвідомості й правової культури.

Список літератури

1. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права : учебник / М.Н. Марченко. – М. : Проспект, 2008. – 768 с.
2. Коломієць О.А. Правова культура в житті українського суспільства на сучасному етапі / О.А. Коломієць // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 2(25). – С. 250–253.
3. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави / І. Голосніченко // Право України. – 2005. – №4. – С. 25.
4. Бондаревський В.Г. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування [Електронний ресурс] / В.Г. Бондаревський. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11939.html>.
5. Головченко В. Правові механізми формування правосвідомості студентів / В. Головченко, А. Потьомкін // Право України. – 2006. – №4. – С. 100–103.
6. Ярошевська Т. Правова освіта для студентів вищих технічних навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. Ярошевська // Право України. – 2010. – №5. – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/article-385.html>.
7. Горбунова Л. Роль правової освіти в утвердженні верховенства права / Л. Горбунов // Право України. – 2006. – №4. – С. 154.
8. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України / А. Кутиркін // Право України. – 2008. – №3. – С. 122–125.
9. Костенко О. Юридична освіта і правове виховання як засоби забезпечення правопорядку (щодо юридичної освіти і правового виховання «соціально-натуралістського» типу) [Електронний ресурс] / Ю. Костенко // Право України. – 2011. – №8. – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/magazine-2.html>.
10. Коваленко Н.Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня к.ю.н. : 12.00.01 [Електронний ресурс] / Н.Ю. Коваленко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2009. – 19 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.
11. Деменко О.І. Правосвідомість студентської молоді в Україні: теоретико-правове дослідження : дисертація на здобуття наукового ступеня к.ю.н. [Електронний ресурс] / О.І. Деменко. – Х., 2012. – Режим доступу: <http://mydisser.com.ua/catalog/view/6/343/9540.html>.
12. Радиш Я. Правова культура медичних працівників, як чинник стабілізації державного управління системою охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. / Я. Радиш, Н. Мезенцева. – Режим доступу: http://ukrreferat.at.ua/load/pravova_kultura_medichnikh_pracivnikov/1-1-0-38.

References

1. Marchenko, M. (2008). *Problemy teorii gosudarstva i prava [Problems of the theory of state and law]*. Moskva: Prospekt. [in Russian].
2. Kolomiets, O. (2010). Pravova kultura v zhytti ukrainskogo suspilstva na suchasnomu etapi [Corporate culture in the lives of Ukrainian society at present]. *Naukovi pratsi MAUP*, 2(25), 250–253. [in Ukrainian].
3. Holosnichenko, I. (2005). Pravovidomist i pravova kultura u rozbudovi Ukrainiskoi derzhavy [Legal awareness and legal culture in the development of the Ukrainian state]. *Pravo Ukrainy*, 4, 25. [in Ukrainian].
4. Bondarevskiy, V. (2014). *Pravova svidomist ta pravova kultura v Ukraini: problemy ikh formuvannia [Legal awareness and legal culture in Ukraine: problems of formation]*. Retrieved from <http://www.info-library.com.ua/books-text-11939.html>. [in Ukrainian].
5. Holovchenko, V., & Potomkin, A. (2006). Pravovi mekhanizmy formuvannia pravovidomosti studentiv [Legal mechanisms of legal consciousness of students]. *Pravo Ukrainy*, 4, 100–103. [in Ukrainian].
6. Yaroshevska, T. (2010). Pravova osvita dlia studentiv vyshchych tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Legal education for students of higher technical schools]. *Pravo Ukrainy*, 5. Retrieved from <http://www.info-prensa.com/article-385.html>. [in Ukrainian].
7. Horbunova, T. (2006). Rol pravovoi osvity v utverdzheni verkhovenstva prava [The role of legal education in the Rule of Law]. *Pravo Ukrainy*, 4, 154. [in Ukrainian].
8. Kutyrkin, A. (2008). Shliakhy rozvitku teorii ta praktyky pravovogo vykhovannia naselennia Ukrainy [Future development of the theory and practice of public legal education Ukraine]. *Pravo Ukrainy*, 3, 122–125. [in Ukrainian].
9. Kostenko, O. (2011). Yurydychna osvita i pravove vykhovannia yak zasoby zabezpechennia pravoporiadku (shchodo yurydychnoi osvity i pravovogo vykhovannia «sotsialno-naturalistychnogo» typu). [Legal education and legal education as a means of ensuring the rule of law (on legal education and legal education «social and natural-scientific» type)]. *Pravo Ukrainy*, 8. Retrieved from <http://http://www.info-prensa.com/magazine-2.html>.
10. Kovalenko, N. (2009). *Formuvannia pravovidnosyn i pravovoi kultury studentiv v Ukraini* (Avtoref. dis... kand. jur. nauk) [Formation of justice and legal culture of students in Ukraine] (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
11. Demenko, O. (2012). *Pravovidomist studentskoi molodi v Ukraini: teoretiko-pravove doslidzhennia* (Dis... kand. jur. nauk) [Legal awareness of students in Ukraine: theoretical and legal research Dr. jur. sci. diss.]. Kharkiv. Retrieved from <http://http://mydisser.com/ua/catalog/view/6/343/9540.html>. [in Ukrainian].
12. Radysh, Ya., & Miezientseva, N. (2011). *Pravova kultura medychnykh pratsivnykiv, yak chynnnyk stabilizatsii derzhavnogo upravlinnia systemoi okhorony zdorovia Ukrainy* [Corporate culture of health workers as a factor of stabilization governance of the health system Ukraine]. Retrieved from http://ukrreferat.at.ua/load/pravova_kultura_medicnykh_pracivnykiv/1-1-0-38.

Відомості про автора:

Алексеева І.М. к. фарм. н., доцент каф. управління і економіки фармації, медичного та фармацевтичного правознавства, Запорізький державний медичний університет, E-mail: zapgur@ukr.net.

Сведения об авторе:

Алексеева И.Н., к. фарм. н., доцент каф. управления и экономики фармации, медицинского и фармацевтического правоведения, Запорожский государственный медицинский университет, E-mail: zapgur@ukr.net.

Information about the author:

Aliexsieieva I.M., Ph.D., Associate Professor of the Department of Management and Economics of Pharmacy, Medical and Pharmaceutical Law, Zaporizhzhia State Medical University, E-mail: zapgur@ukr.net.

Надійшла в редакцію 07.07.2014 р.